

tingen en fondsen en beambten, aan zulke onzekere kansen te wagen. Meermalen heb ik ook met rechtsgeleerden het rechts punt overwogen, en ik neem niets terug van mijn beweren, dat breken met het Kerkverband en recht is en plicht kan worden voor elke plaatselijke Kerk; maar steeds beefde mijn ziel terug, als men te Amsterdam zulk een breuke ondernemen wilde. Het optreden van doleerende Kerk scheen mij altoos voor een gemeente van zoo uitgebreide afmetingen de aangewezen weg".⁸⁶⁾

Doch toen eenmaal de breuk geslagen was, deinsde hij ook niet terug. In het Bericht van Reformatie aan de leden van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk te Amsterdam van 16 Dec. 1886 dankte hij: „De Heere is aan de spitse getreden en Hij heeft nu ten tweede male Zijn Amsterdamsche Kerk van den vloek der Hiërarchie verlost". „En gelijk onze vaders in de eeuw der Hervorming, na afschudding van het juk der pauselijke Hiërarchie, met alle Kerken dezer landen tot de goede, zuivere Belijdenis des Evangelies en een op die Belijdenis gegronde Kerkenorde zijn teruggekeerd, zoo hebben ook wij thans op hun voetspoor en onder inroeping van den zegen des Heeren, na door afwerping van het juk der Synodale Hiërarchie „het groote misbruik in Godes Kerk te hebben afgeschaft", ons weer om datzelfde aloude, zuivere Evangelie geschaard, ten einde in ware eenigheid met diezelfde Kerkenorde te leven, die op de Synode van Dordrecht in 1619 het laatst gewijzigd is en sedert twee eeuwen ook bij de Kerk van Amsterdam gegolden had".

De gemeente moest zich niet laten verleiden door de gedachte, alsof 't slechts om een onverschillige zaak van kerkregeering ging. De geldende hiërarchie komt het koningschap van Christus te na, vergriipt zich aan de hooge majesteit van den Zoon Gods en is een belichaming van een hoogst gevaarlijke zonde. „Wel is er door velen nog voor Jezus Koningschap geroepen, maar er is niet naar geleefd. Er is wel over gepredikt op onze kansels, maar er is in de Kerkpraktijk niet naar gedaan. Er was wel prediking van Zijn goddelijk Woord, maar slechts op voet van gelijke rechten met de prediking van de brutaalste loochening. Zoo sleepte het Koningschap van Jezus in zijn val onder ons ook de Profetische eere van den Messias met zich. En waar op die wijs de Zoon van God in Zijn Koningschap aangerand en in zijn Profetisch ambt gehoond was, is ook de vrucht zijner Priesterlijke Bediening op alle manier onder ons vervalscht geworden, en de verkondiging van Gods vrijmachtige genade, nogmaals als voor drie eeuwen, in de schaduw gesteld door een aanprijzing van zelfverworven gerechtigheid".⁸⁷⁾

Met dit alles werd de positie der Hervormde kerk volkomen juist geteekend, de noodzakelijkheid der breuk in het licht gesteld en de doleantie als reformatie verdedigd. De strijd was tot zijn diepste beginselen teruggeleid, omdat de zaken van kerkbelijdenis, kerkverband en kerkengoed op normale wijze dooreen gestrengeld lagen. Beiderzijds had men een principieel standpunt ingenomen: de Synode, door de zaak der belijdenis te ontwijken, de beheerskwestie als haar 't meest sympathiek aan te grijpen en aldus de hand op het kerkengoed te leggen; de kerkeraad, door juist de belijdeniskwestie voorop te schuiven en zijn hand op de belijdenis te leggen. De Synode had haars ondanks den kerkeraad in zijn principieelen aanval in het gelijk moeten stellen en toe moeten geven, dat het conflict niet over een beheerskwestie liep, maar over de vraag hoe de kerk als kerk begrepen moest worden. Koning Jezus had geheerscht in de conscientie der geschorsten en afgezetten, „en door dien prikkel aangevuurd" riep ieder hunner: „Liever afgezet en ontzet en cruelt gezet, dan Hem te verloochenen!"⁸⁸⁾

Belijdenis-revisie.

Al heeft Kuypers reformatorische arbeid grootendeels in de doleantie bestaan, toch ging hij daarin niet op. Van dit verdere werk moet ten slotte nog een en ander aangestipt.

Had hij reeds een nieuwe uitgave van de Drie formulieren van Eenigheid bezorgd, in de doleantie geijverd om het gezag der confessie in de kerk hersteld te krijgen en bovendien in 1873 voor nadere en scherpere formuleering daarvan gepleit; hij heeft bij dit alles nog meer gedaan in verband met de belijdenis.

Hij zette ten eerste theoretisch uiteen, hoe een Calvinistische kerk eventueel tot een revisie van haar symbolen moet overgaan. Daarbij moet aan drie voorwaarden voldaan: „1o. deze geestesontwikkeling moet een ontwikkeling in haar lijn zijn en dus niet een reactie tegen, maar een rijker ontplooiing van het Calvinistisch beginsel; 2o. deze rijkere ontplooiing moet zoo algemeen in de kerken zijn doorgedrongen, dat niet de eene helft der kerkeraden of classes haar meening aan de andere oplegt, maar dat de kerken saam in haar

groot geheel, desaanstaande eenzelfde eenparig getuigenis geven; 3o om tot formuleering van deze rijkere ontplooiing te kunnen overgaan, moet de Calvinistische theologie genoegzame vorderingen hebben gemaakt, om de kerken ten deze te kunnen dienen, en 4o om dit nieuwe stadium onzer symbolische ontwikkeling te kunnen intreden, moet ook in de overige buitenlandse Gereformeerde kerken gelijke overtuiging tot gelijke resultaten kunnen leiden".⁸⁹⁾

Voorts werkte hij tot een daadwerkelijke revisie mede. De bezwaren, die hij reeds in 1883 tegen de bekende clause uit art. 36 had, alsof het de taak der overheid zou zijn, „om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst", en die hij in een artikelenreeks in „De Heraut"⁹⁰⁾: „Machtig de Heilige Schrift onze Overheid om strafrechtelijk op te treden in zaken des geloofs?" bijbelsch funderde, bracht hem er toe, om met anderen een gravamen bij de generale synode in te dienen, en hebben ten slotte in 1905 tot de bekende schrapping van de gewraakte zinsnede geleid.

Eenheidswerk.

Ook de eenheid der kerk behoorde van het begin af bij Kuypers kerkidealen. „Het is niet uit te spreken, wat wonderlijke macht ter overwinning er van de Christenheid zou uitgaan, indien ook maar voor één enkel jaar allen, die broeders zijn, d.i. al Gods kinderen over heel den aardbodem in één kerkelijk leven mochten saam wonen". „Het zou zoo verheffend schoon zijn als het kon: Al wie ten eeuwigen leven geboren was, uit alle natiën en tongen, in één zelfde Kerk vereenigd". Maar het is de zonde van Gods kinderen, „die ons die schoone eenheid en daardie machtigste openbaring der Liefde rooft. Hierin ligt ons oordeel, de harde straf, die we om der zonde wil dragen moeten. De Kerk is niet meer één en ze wordt niet meer één tot het teken van den Zoon des menschen in de wolken zal verschijnen. De scheur trok te diep en te ver".⁹¹⁾

Maar al vreest Kuypers, dat de zichtbare eenheid der kerk in deze bedeefting nooit zal komen, toch roept hij wees over ieder, die een nieuwe breuk slaat en acht hij het heilige roeping om nog zooveel mogelijk van het ideaal verwezenlijkt te krijgen. Met de eenheid der kerk wordt dan pas ernst gemaakt, als de werkelijke poging aanwezig is, „om de eenheid, die voor de onzichtbare Kerk was en is en zal zijn, ook in den vorm der zichtbare Kerk tot openbaring te brengen".⁹²⁾

In 1869 vraagt hij dan ook opheffing van de onwettige organisatie van 1816, mede met het oog op de „bijgemeenten". Hiermee bedoelt hij allerlei z.g. vrije kerken en vooral de christelijke gereformeerde of afgescheiden gemeenten. „Bestond er tusschen deze verschillende gemeenten verschil over de opvatting der waarheid, — we zouden ernstig elke poging veroordelen om wat niet samen hoort, samen te huwen. Maar dit blijkt niet. De Gereformeerde belijdenis is aller symbol. Alleen het kerkrechtelijk vraagstuk scheidt hen dus. En nu vragen we: Kan het goed voor God zijn, dat een deel der Gereformeerden van hun Gereformeerde broeders gescheiden is, terwijl een schare van Anti-Gereformeerden met u is verbonden?"⁹³⁾

In 1872 gispt hij de houding, die de Amsterdamsche kerkeraad tegenover de afscheiding heeft ingenomen.⁹⁴⁾

Wanneer hij in 1877 het hoofdredacteurschap over de herleefde Heraut aanvaard heeft, brengt hij telkens weer de vereeniging met de christelijke gereformeerden ter sprake.

En als eenmaal de doleantie is uitgebroken, ijvert hij op congres en op synodale vergadering, door samenspreking en geschrift, om deze vereeniging tot stand te brengen. Vooral door zijn brochure *Separatie en Doleantie*, waarin hij enkele van zijn beschouwingen uit het Tractaat van de reformatie corrigeert, brengt hij beider standpunt zoo dicht mogelijk bij elkander. „Er kan geen zegen van onze beginselen uitgaan, of de Gereformeerden moeten weer aan alle oorden des lands in dezelfde Gereformeerde Kerken samenwonen".⁹⁵⁾

Het was dan ook voor hem niet slechts een persoonlijke voldoening, maar een der edelste vruchten van zijn reformatorischen arbeid, toen in 1892 de samensmelting van de beide kerkengroepen uit 1834 en 1886 plaats vond.⁹⁶⁾

Zending.

Van den beginne had Kuypers ook betoogd, dat de kerk de „soif des âmes" behoort te bezitten, en steeds op uitbreiding naar buiten bedacht behoort te zijn. Het is merkwaardig, hoe hij reeds in 1871 in een inleidend woord voor het elfde jaarfeest der Nederlandsche Gereformeerde Zendingvereeniging de meest belangrijke beginselen

89) Calvinisme en revisie, 41; Zie ook Revisie van de revisie-legende, 77 v.v.

90) 6 Januari—17 Februari 1884 (No 315—321).

91) De zegen des Heeren over onze kerken, 26—27.

92) Eenheid, 14.

93) Vrijmaking der kerk, 43—44.

94) Het vergruip der zeventien ouderlingen, 55 v.v.

95) De Heraut, 21 November 1886.

96) Zie verder mijn artikel De doleantie en de afscheiding in De Reformatie van '86, 229—266.

voor de zending poneert. Op de vraag, wie recht heeft om te zenden, antwoordt hij: de kerk. Op de vraag, wie er gezonden moeten worden, spreekt hij: „de gemeente moet nu hare zonen zenden. De zendingsgeest moet haar als gemeente aangrijpen, en zoo doortintelen, zoo heiligen, dat Hij haar kinderen geve... die voor de zending zijn geboren en in de wieg gelegd, die voor niets anders goed zijn dan voor haar". En de vraag, welk het doel is dat aan de zending haar adel en kracht geeft, beantwoordt hij met de bijbelsche uitdrukking: „tot heerlijkheid Gods des Vaders".⁹⁷⁾

Van dit zaad, reeds zoo vroeg door hem gestrooid, mocht hij den oogst binnenhalen, toen de synode der Gereformeerde Kerken te Middelburg in 1896 besloot, de beginselen van het door Kuypers uitgebrachte rapport te aanvaarden.⁹⁸⁾ In dit rapport was uitgesproken, dat het hoogste einde der zending is, om ook God hierin te dienen; dat de eenige, die zenden mag, de plaatselijk geïnstitueerde kerk is; dat zij, die uitgezonden worden, personen in het ambt behooren te zijn; dat de zending behoort uit te gaan tot alle creaturen en dat haar methode altijd die van overtuigen moet zijn, om aldus wie niet geloofde tot geloof te brengen, en die geloovig worden in kerken te vergaderen.⁹⁹⁾

Liturgie.

Ook zijn oude idealen over liturgie heeft Kuypers vastgehouden en ten slotte systematisch uiteengezet in zijn werk „Onze eeredienst". Terwijl hij in de z.g. gezangenkwestie meer dan eens een verschillend standpunt heeft ingenomen¹⁰⁰⁾, is hier zijn oordeel: „We hebben voor onze christelijke feestdagen, we hebben voor de verheffing van onze ziel tot onzen Heiland, we hebben voor de bediening van de sacramenten, voor de bevestiging van leden en ambtsdragers, en zoo ook voor de bevestiging van het huwelijk, eigen liederen dringend van noode en die zullen ons door Gods gunste te Zijner tijd ook geschonken worden." Bovendien is het mogelijk om uit den liederenschat der oude christelijke kerk en uit reformatorische zangen enkele aan onzen bundel toe te voegen. Maar het hoofdbestanddeel van onze liturgische zangen zullen toch wel steeds de psalmen blijven, „en zonder angstvalligheid of overdrijving dienen onze kerken zich hiervan bewust te blijven".¹⁰¹⁾ Maar juist dit doet des te ernstiger de vraag rijzen, of herziening van de berijming niet aan de orde zal moeten komen. Kuypers zelf hoopt „dat bij rustiger kerkelijke toestanden, één of meer diep ingeleide geestelijke worstelaars, die en geestelijk hoog staan en tegelijk het volle meesterschap over taal en toonkunst beide bezitten, de bestaande berijming herzien zullen, om zooveel doenlijk wat nu stoort, weg te nemen".¹⁰²⁾

Innerlijke vernieuwing en opbouw.

Eindelijk moet ook vermeld het vele, dat Kuypers tot vernieuwing en sterking van het innerlijke leven der kerk gedaan heeft. De drie kleine vossen van intellectualisme, practicisme en mysticisme hield hij uit den wijngaard van zijn eigen werk verbannen. Op het bewustzijn der kerk werkte hij in door zijn vele dogmatische verhandelingen: zijn uitleg van den catechismus, zijn uiteenzettingen over de verbonden, de particulariteit der genade, de gemeene gratie, de engelen Gods, het werk van den Heiligen Geest, het koningschap van Christus, de voleinding. Voor haar wandel gaf hij zijn „Tractaat van den Sabbath" en zijn verhandelingen over de praktijk der godzaligheid. Voor haar verborgen verkeer met God schreef hij van week tot week zijn meditatie's. Want het was Kuypers' innigste overtuiging: wie voor het geloof strijden wil, moet er telkens uit leven. Achter den strijd naar buiten behoort een hart te kloppen dat „nabij God" leeft.

E. D. KRAAN.

97) De Zending naar de Schrift, 7, 10, 11.

98) Acta, art. 145.

99) Idem, art. 116.

100) Zie o.a. Tractaat van de Reformatie enz., 75—76; en De Heraut van 8 Februari 1885, no. 372.

101) Onze eeredienst, 116.

102) T.a.p., 67—68.

Het Calvinisme is geen starre, onbeweeglijke macht, die reeds bij Calvijns leven haar laatste consequentie ontdekt, haar volle afronding gevonden had.

Integendeel, het is een beginsel, dat eerst allengs zijn kracht openbaart, voor elke eeuw een eigen gedachte heeft, in elk land een eigen vorm weet aan te nemen, en juist in deze rusteloze gedaantewisseling zijn ontwikkelingsproces voortzet.

Dr A. KUYPER.

Het Calvinisme. Oorsprong en waarborg onzer constitutionele vrijheden, pag. 22.

86) Het conflict gekomen, III De „vredelievenden" in de Besturen, 115—116.

87) Afwerping van het juk der synodale hiërarchie, 5—7.

88) Gereformeerde kerkelijk congres, 35—39.

DE

Dr A. K

Het S

De Calv
de Heilige
aan de Heil
denken. Zij
kosmos, va
uit de Heili
gese van d
werking en
verworven

Een nau
Schriftgege
bij de waa
haar terrein

Zoo zou l
levenswerk
naar zijn v
dan moet h
zins diepga
in de ontw
volk gescho

En nu v
dagen hier
wordt over
heeft doen l

Naar mijn
worden toe
exegese, zo
bekend zijn
ligo Schrift
vrijwel aan
nu bezitten
met eere m
hare voorli
zijn in de
gevens, zich
neer wij du
over hetge
van zijn Sel
op te letten
deering voo
der toe da
maakt zich
leiding God
snijdt zich
het levensv
nimmer me
haling van

Talrijk zi
om zijn stre
van het Ge
verstaan.

En hij se
een eeuw
en daarvoor
Hij toont zic
zooewel in d
Schriftgege
dienste stor
hij telkens
en zijn geg
dat nieuwe
gaande stud
dat ongetwij

Als Dr F
weet te geb
soms geneij
terwijl een
toont dat er
op deze Sch

Daarmede
bruikte teks
hetgeen bov

Deze eisel
en in het bi
ruimte moet

Er is bij
noemen wa
gehanteerd.
dat hij de S
In het bijzo
die gedeelte
als artikelen
ten noodwe
gen een tek

Deze teks
zorg gekoze
doelt den l
gevangen te
hij wil besp
stelling dat
handelde ge
gesteld zijn
gekozen is